

Helsingin sosiaaliviraston johtava lakimies **Tapio Rätty** käsittelee palstalla sosiaalihuollon ajankohtaisia lakikysymyksiä.

Lakisivut tarjoavat juridista hyötytietoa sosiaalialan ammattilaisille.

Juristin nurkkaus -palstan lisäksi sivuilla julkaistaan muita sosiaalialan juristien kirjoituksia, lakiuutisia ja lakitiedon verkkopalvelujen esittelyjä.

Vireillä eduskunnassa -palstalle kootaan hallituksen lakiesityksiä.

Kerro meille, mitä aiheita toivot sivuilla käsiteltävän: palaute@sosiaalitieto.fi

Palstalla aiemmin julkaistuja kirjoituksia on koottu artikkelipankkiin:

www.sosiaalitieto.fi

> Artikkelipankki > Juridiikka

Hallintopäätöksen pysyvyyden takia viranomaisen ei voi yleensä ilman asiakkaan suostumusta peruuttaa tälle myöntämänsä oikeutta tai etuutta tai edes vähentää sitä, ellei lailla ole erikseen säädetty palvelun tai tukitoimen edellytysten tarkistamisesta.

Voiko asiakkaalle myönnetyn etuuden peruuttaa uudella viranomaispäätöksellä?

Sosiaalihuollon asiakaslain 6 §:n mukaan sosiaalihuollon järjestäminen perustuu viranomaisen tekemään päätökseen. Hallintolain 43 §:n mukaan hallintopäätös on annettava kirjallisesti ja se on perusteltava siten kuin hallintolain 45 §:ssä säädetään.

Hallintolain 7 luvussa on yleiset säännökset päätöksen muodosta, sisällöstä ja muun muassa päätöksen perustelemisesta. Päätös on perusteltava ja perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovelletut säännökset.

Päätöksen perustelut ovat keskeisiä sosiaalihuollon asiakkaan oikeussuojan toteutumiselle. Niiden avulla asiakas voi arvioida muun muassa muutoksenhakukeinojen käyttämistä.

Asiakkaita kohdeltava yhdenvertaisesti

Hallintolain 6 §:n mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava asiakkaan oikeutettuja odotuksia.

Hallintolain 6 §:n säännös sisältää muun muassa vaatimuksen yhdenvertaisesta kohtelusta. Sen mu-

kaan viranomaisen ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan palvelua hakevia tai palvelua saavia. Viranomaisen on kohdeltava jokaista tasapuolisesti ja toimittava muutoinkin puolueettomasti.

Hallintolain 6 §:n säännös sisältää myös niin sanotun luottamuksensuojanperiaatteen: sosiaalihuollon asiakkaan tulee voida luottaa viranomaisen toiminnan oikeellisuuteen, virheettömyyteen ja viranomaisien tekemien hallintopäätösten pysyvyyteen. Hallintopäätöksen pysyvyyden takia viranomaisen ei voi yleensä peruuttaa ilman asiakkaan suostumusta tälle myöntämänsä oikeutta tai etuutta tai edes vähentää sitä, ellei lailla ole erikseen säädetty esimerkiksi palvelun tai tukitoimen edellytysten tarkistamisesta.

Milloin päätöstä voi muuttaa asiakkaan vahingoksi?

Tilanne muuttuu ongelmalliseksi silloin, jos edunsaajan hallintopäätöksen tekemisen jälkeen asiakkaan olosuhteissa tapahtuu sellaisia muutoksia, jotka edellyttäisivät päätöksen muuttamista tai jopa edun lakkauttamista.

Hallintolaissa on erikseen säädetty asiavirheen korjaamisesta (50 §). Jos päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen tai ilmeisen väärään

lain soveltamiseen tai jos päätöstä tehtäessä on tapahtunut menettelyvirhe, viranomaisen voi poistaa virheellisen päätöksensä ja ratkaista asian uudelleen. Päätös voidaan korjata asianosaisen eduksi tai vahingoksi.

Päätöksen korjaaminen asianosaisen vahingoksi edellyttää kuitenkin, että tämä suostuu päätöksen korjaamiseen. Suostumusta ei tarvita kuitenkaan silloin, jos virhe on ilmeinen ja se on aiheutunut asiakkaan omasta menettelystä.

Viranomaisen voi siis asiavirheen korjaamisen perusteella puuttua aiempaan edunsaajaan hallintopäätökseen silloin, kun sen tekeminen on perustunut esimerkiksi asiakkaan esittämiin virheellisiin tietoihin. Jos päätös on perustunut asiakkaan esittämiin faktatietoihin eikä asiakas anna suostumustaan päätöksen muuttamiselle, viranomaisen ei voi muuttaa päätöstään asiavirheen korjaamista koskevan hallintolain säännöksen perusteella.

Edunsaavaa hallintopäätöstä voidaan yleensä tarkistaa silloin, jos laissa on nimenomainen säännös, joka oikeuttaa siihen tai säännös, joka esimerkiksi velvoittaa palvelunsaajaa ilmoittamaan etuuden tai palvelun järjestämiseen vaikuttavista muuttuneista olosuhteistaan viranomaiselle.

Sosiaalihuollon asiakaslain 12 §

sisältää yleisen asiakkaan ja hänen edustajansa tietojenantovelvollisuutta koskevan säännöksen. Sen mukaan asiakkaan ja hänen laillisen edustajansa on annettava sosiaalihuoltolain 6 §:ssä tarkoitettulle toimielimelle ne tiedot, joita tämä tarvitsee sosiaalihuollon järjestämisessä ja toteuttamisessa.

Toimeentulotukilain 17 §:n 2 momentti sisältää nimenomaisen säännöksen, joka velvoittaa asiakasta ilmoittamaan myös tuen myöntämisen jälkeen sellaisista olosuhteistaan tapahtuneista muutoksista, jotka voivat vaikuttaa tuen määrään tai sen järjestämiseen.

Kotihoidon tuen kuntalaisäi sai leikata

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa vuodelta 1993 oli kysymys kotihoidon tuen kuntalaisän leikkaamisesta. Tuen maksuperusteita muutettiin siten, että leikkaukset kohdistuivat myös jo tehtyihin päätöksiin. (KHO 27.4.1993 T 1641)

Lääninoikeus kuten KHO:kin katsoivat, etteivät aiemmat päätökset, joiden perusteella tukea oli maksettu, olleet esteenä kunnan uudelle päätökselle leikata maksettavan tuen määrää. Lääninoikeus totesi nimenomaisesti, etteivät aiemmat päätökset perustaneet tukea saaville kunnan asukkaille oikeutta vaatia tukea tietynsuuruisuena.

Tässä tapauksessa kotihoidon tukea maksettiin kunnan oman päätöksen perusteella. Kyse ei ollut kunnan lakisääteisestä tehtävästä. Kysymys oli siten kuntalain 65 §:n tarkoittamasta talousarvion sitovuudesta.

Tilanne on erilainen silloin, jos kysymys on kunnan lakisääteisestä palvelusta. Oikeuskäytännössä on hyväksytty se, että kunnalla on oikeus kohdentaa määrärahasidonnaisia palveluja ja tukitoimia kaikkein heikoimmassa asemassa oleville palvelua hakeville henkilöille.

Yleensä riittää, että kunta täyttää yleisen järjestämisvelvollisuutensa. Määrärahojen kohdentamisen ja niiden suuntaamisen tulee kuitenkin tapahtua siten, että perustuslain 6 §:ssä ja hallintolain 6 §:ssä säädettyä yhdenvertaisen kohtelun vaatimusta ei loukata.

Tukitoimien jatkuvuuteen voitava luottaa

Voimassa olevien päätösten muuttaminen palvelun saajan vahingoksi on hyvin rajoitettua. Pelkäästään säästösyöt eivät oikeuta muuttamaan päätöksiä.

Hämeenlinnan hallinto-oikeuden ratkaisussa vuodelta 2000 oli kysymys tilanteesta, jossa määrärahoja henkilökohtaisen avustajan palkkaamiseen ei ollut riittänyt koko vuodelle. Tuolloin lautakunta oli asettanut etusijalle kotona asuvat vaikeavammaiset henkilöt. (Hämeenlinnan hallinto-oikeus 31.8.2000, T 00/507/4)

Hallinto-oikeuden mukaan kunnalla on sinänsä oikeus käyttää tällaista harkintaa – siis suunnata määrärahoja kaikkein heikoimmassa asemassa oleville kuntalaisille, koska kyseessä oli tukitoimi, jonka järjestämiseen kunnalla ei ollut ehdotonta velvollisuutta. Hakijalle oli kuitenkin jo vuosia myönnetty kysymyksessä oleva etuus, jota hän myös esitetyn selvityksen mukaan edelleen tarvitsi.

Hakijan olosuhteet oli siten jo vuosien ajan järjestetty siten, että hän oli voinut luottaa tukitoimen jatkuvuuteen. Hallinto-oikeus katsoi, että määrärahasidonnaisena kunnan tukea ei voitu tällaisessa tapauksessa ainakaan kokonaan yhtäältä yksipuolisesti lakkauttaa.

Asiakkaan olosuhteiden muuttuessa päätöstä voidaan muuttaa

Jos palvelun myöntämisen edellytykset ovat kokonaan lakanneet tai ne ovat oleellisilta osin muuttu-

neet, päätöstä voidaan luottamuksensuojasta huolimatta tarkistaa.

Voimassa olevia päätöksiä voidaan siis muuttaa edunsaajan vahingoksi, jos perusteet muutoksille löytyvät henkilön yksilöllisten olosuhteiden selkeistä muutoksista tai hänen antamistaan virheellisistä tiedoista. Mahdollisuudet puuttua edunsuoviin hallintopäätöksiin koskevat tällöin niin määräaika- kuin toistaiseksi voimassaoleviakin päätöksiä.

KHO:n julkaisemattomassa päätöksessä vuodelta 2005 oli kysymys kuljetuspalvelujen järjestämisestä ja vaikeavammaisuuden uudelleen arvioinnista silmällä pitäen henkilön oikeutta kuljetuspalveluihin (KHO 22.12.2005 T 3546).

Viranhaltija oli aiemmin todennut päätöksellään hakijan vammaispalvelulain tarkoittamaksi vaikeavammaiseksi henkilöksi ja myöntänyt määräaika- ja päätöksellään hänelle lain edellyttämät kuljetuspalvelut. Jatkohakemusta käsiteltäessä viranhaltija oli hylännyt hakemuksen. Valituksessa viitattiin luottamuksensuojaan ja katsottiin, että hakijan olosuhteet eivät olleet muuttuneet.

Toisessa KHO:n julkaisemattomassa ratkaisussa vuodelta 2006 hakijalle oli aiemmalla päätöksellä järjestetty lähes kahdeksan vuoden ajan kuljetuspalveluja. Viranhaltija lakkautti uudella päätöksellään palvelun järjestämisen (KHO 7.3.2006 T 481).

Molemmissa päätöksissä KHO hylkäsi valitukset ja viittasi hallinto-oikeuden päätöksiin. Niissä oli nimenomaisesti todettu, että vaikka henkilölle oli aiemmin myönnetty palvelua, hänen oikeutensa saada kuljetuspalvelua oli voitu ottaa arvioitavaksi uudelleen käytettävissä olleen uuden selvityksen perusteella. Jälkimmäisessä ratkaisussa hallinto-oikeus totesi vielä, että hakijaa oli kuultu ennen pää-

töksentekoa eikä päätös loukannut luottamuksensuojaa.

Edunsuovia päätöksiä voidaan siis muuttaa asiakkaalle epäedullisiksi muun muassa silloin, kun tämän olosuhteissa on tapahtunut palvelun järjestämiseen ja myöntämisedellytyksiin vaikuttavia muutoksia. Niiden osoittaminen edellyttää, että uusista olosuhteista tehdään aina päätöksentekoa varten yksilöllinen arviointi.

Viranhaltijan päätöksessä on aina arvioitava toisaalta aikanaan tehtyyn, voimassa olevaan edunsuovaan hallintopäätökseen vaikuttaneita tietoja sekä uutta päätöstä tehtäessä käytettävissä olevia uusia tietoja ja selvityksiä sekä niiden merkitystä henkilön olosuhteille tai olosuhteiden muutoksille.

Henkilöä on ennen päätöksen tekoa kuultava. Tässä yhteydessä on ilmoitettava, että edunsuovaa päätöstä arvioidaan uudelleen. Tarvittaessa asiakkaalta on pyydetävä uutta selvitystä hänen olosuhteistaan. Häntä voidaan pyytää liittämään esimerkiksi lääkärin lausuntoja tai muita asiantuntijaselvityksiä henkilökohtaisista oloistaan. Päätöksenteko voi myös edellyttää viranomaiselta asiantuntijalausuntojen tai muun lisäselvityksen hankkimista.

Kun edunsuovaan hallintopäätökseen puututaan uudella päätöksellä, se on annettava asiakkaalle tiedoksi – ja hän voi aina hakea päätöksen muutosta. ●

Hallintolaki 434/2003
Kuntalaki 365/1995
Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000
Laki toimeentulotuesta 1412/1997
Sosiaalihuoltolaki 710/1982
Suomen perustuslaki 731/1999

Ajantasainen lainsäädäntö sekä korkeimman hallinto-oikeuden ja hallinto-oikeuksien ratkaisuja verkossa: www.finlex.fi